

*Zveza Prijateljev
Mladine Slovenije®*

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Dedek Mraz

Knjižica s kratko zgodovino našega dobrega moža
ter polnim košem izkušenj za pravljичno srečanje otrok z Dedkom Mrazom

DEDEK MRAZ PRIHAJA

(ljudska)

Ringa ringa raja,
Dedek Mraz prihaja,
prinesel bo bombončke
in pisane balončke

Mamici copate,
očku tri kravate,
meni pa sani
za dolge zimske dni.

Lani je obljubil,
da ne bo zamudil,
ko sonce bo zašlo,
bo prišel čez goro.

BELA PESMICA

(Janez Bitenc)

Pridi zima
z Dedkom Mrazom,
čakamo te, beli sneg,
mrzle roke, topla srca,
radost nam žari v očeh ...

SIVA KUČMA

(Janez Bitenc)

Siva kučma, bela brada
topel kožuh, zvrhan koš.

Joj, že prišel je med nas,
dobri stari Dedek Mraz.
Joj, že prišel...

Rdeče žoge, zvezke, knjige,
punčke, sanke in še kaj.

Joj, že prišel je med nas,
dobri stari Dedek Mraz.

*Zveza Prijateljev
Mladine Slovenije®*

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Ko se v dolini prižgejo praznične lučke,
ko prvi sneg pobeli strehe
in ko otroci začnejo pisati pisma,
veš, da se Dedek Mraz že pripravlja na pot ...

Dedek Mraz

Knjižica s kratko zgodovino našega dobrega moža
ter polnim košem izkušenj za pravljično srečanje otrok z Dedkom Mrazom

Ljubljana, 2025

KAZALO

- 3 PREDGOVOR
 Darja Groznik,
 predsednica Zveze prijateljev mladine Slovenije
- 4 UVODNA BESEDA
 Dedek Mraz – izumljena tradicija
 prof. dr. Janez Bogataj
- 6 Zveza prijateljev mladine Slovenije – varuhinja tradicije
 Dedka Mraza že od leta 1953
- 9 Kdo je Dedek Mraz?
- 10 Za čarobnim trenutkom stoji skrbna priprava – izkušnje
 in nasveti za pravljično srečanje otrok z Dedkom Mrazom
- 25 ZAKLJUČNA BESEDA ... ZA NAPREJ
 Razkritje velike skrivnosti: kdo je Dedek Mraz?
 dr. Dan Podjed

PREDGOVOR

Dragi Prijatelji otrok in mladih!

Dedek Mraz, dobri decembrski mož z značilno belo brado in opravo, toplim srcem, prijaznostjo in pozornostjo do slehernega otroka, pooseblja sporočila, ki nas že več kot sedem desetletij povezujejo z dobroto, prijaznostjo, pravičnostjo in upanjem. Ne gre le za originalen slovenski lik, kot ga je upodobil slikar Maksim Gaspari, ampak za simbol vrednot, ki jih Zveza prijateljev mladine Slovenije neguje vse od svojih začetkov, že več kot 70 let. To pa so spoštovanje, solidarnost, skrb za otroke in razumevanje pomena otroškega veselja. Le kaj je lepšega od srečnega in zadovoljnega otroka? Da so otroci naše največje bogastvo, ni preživeta parola, ampak zaveza celotne družbe, ki ji je mar prihodnost.

Zveza prijateljev mladine Slovenije je ponosna, da s svojo mrežo društev in zvez pomaga ohranjati nesnovno kulturno dediščino "Obisk Dedka Mraza", katere nosilka je od leta 2020. Od prvih obiskov otrok leta 1948 do danes Dedek Mraz živi, prinaša darila in pozitivna sporočila ter razveseljuje otroke, zahvaljujoč številnim posameznikom dobrega srca, prostovoljcem, društvom, zvezam po vsej Sloveniji, ki s predanostjo skrbijo, da ta lepa tradicija ne ugasne.

Naj vam bo vsebina te knjižice v navdih pri snovanju pravljичnih druženj otrok z Dedkom Mrzom – da bo ta dobri mož še dolgo med nami in da bodo otroci kar čim dlje vanj tudi verjeli – tudi to je čar otroštva.

Darja Groznik,
predsednica ZPMS

UVODNA BESEDA

Dedek Mraz – izumljena tradicija prof. dr. Janez Bogataj

Zveza prijateljev mladine Slovenije s pričujočo knjižico o Dedku Mrazu posreduje navodila za kostumiranje in nastopanje moža s sivo kučmo in belo brado, ki je kot izumljena tradicija nastajal nekaj let po koncu druge svetovne vojne in v okviru nove družbene ureditve ter ideologije. Prizadevanja takratnih oblasti so bila v izumu folklornega lika, ki naj bi zamenjal Miklavža. To se ni v celoti posrečilo, ampak smo dobili kar tri dobre možje, če upoštevamo še pojav globalnega Božička.

V decembru tako otroke – in tudi odrasle – obdarujejo trije dobri možje: sveti Miklavž, Božiček in Dedek Mraz. Med njimi je najstarejši Miklavž, sledita Dedek Mraz in Božiček (pravilno Jezušček), slednji v kostumiranem, pretežno rdečem oblačilnem videzu.

Uvajanje lika Dedka Mraza je potekalo postopoma in ne z enkratno, takojšnjo prepovedjo javnega nastopanja Miklavža. Po koncu druge svetovne vojne so še vedno organizirali javna Miklavževanja z obdarovanjem otrok. Za uvajanje Dedka Mraza je bilo treba najprej izbrati primeren lik in njegovo ime. A še prej določiti praznovanje, v okviru katerega bo tak lik nastopal. Praznovanje so poimenovali novoletna jelka. Pri izbiri imena za osrednji lik praznovanja je bilo več predlogov. Med njimi so bili npr. Sneženi mož, oča Triglav, tudi striček Mraz idr. Za obdobje praznovanja novoletne jelke so že leta 1947 izbrali silvestrovo in dneve od 1. do 4. januarja. Med različnimi imeni osrednjega lika praznika novoletne jelke je bil najbolj sprejemljiv Dedek Mraz, kar je bil prevod sovjetskega deda Moroza. Po sporu Josipa Broza Tita, predsednika Jugoslavije, s sovjetskim predsednikom Stalinom so bili pogosti pomisleki o tem imenu. Oblast je poskušala dodati še ženski lik, kar naj bi bila babica ali celo starka Zima. Ta se je uveljavila za označitev letnega časa, v katerem je nastopal kostumirani Dedek Mraz.

Uvajanje novega lika in praznovanja torej ni potekalo brez težav in oblast je praznovanje novoletne jelke poudarjeno izvajala po šolah, društvih, tovarnah, vrstili so se številni, tudi ideološko obarvani članki v tiskanih medijih. Novo praznovanje je bilo soočeno s precejšnjimi pomisleki in zadržanostjo, kar je bilo še posebej značilno za kmečko prebivalstvo. Tudi v mestih so sprejemali to novost z zadržki.

Stanje se je začelo spreminjati leta 1952, ko je začel nastopati kostumirani Dedek Mraz in se je začelo razvijati njegovo obredje z bolj ali manj razkošnimi sprevodi, zlasti po mestnih ulicah, pa tudi z obiskovanji Dedka Mraza s spremstvom po tovarnah in drugih delovnih okoljih. Miklavževino in božično praznovanje sta ostajala v intimah družinskih okolij, v javnosti pa sta bila prepovedana vse do leta 1989, ko je bilo v Ljubljani spet uvedeno javno miklavževanje s prihodom Miklavža in njegovega spremstva. Sprevodi Dedka Mraza so bili od konca 70. let 20. stoletja vse skromnejši, po številu nastopajočih in vsebini. K temu je prispevala tudi gospodarska kriza, ki ni omogočala visokih stroškov povork in zahtevnih nastopov s kostumi in scenami. Tudi ime praznika novoletna jelka se je vedno manj uporabljalo. Vendar Slovenija glede tega ni sledila večini drugih evropskih držav, ki decembrska praznovanja združujejo z imenom advent, ampak smo po osamosvojitvi prevzeli novo ime – veseli december.

V tem kratkem zapisu o uvajanju in spreminjanju Dedka Mraza ne smemo prezreti njegove podobe in vsebine nastopanja. Kljub očitkom, da je Dedek Mraz le prevzem sovjetskega lika, moramo pohvaliti takratno oblast, ki je Dedku Mrazu namenila slovensko podobo in vsebino. Kostumiranje in njegov oblačilni videz je določil slikar Maksim Gaspari, ki se je močno uveljavil s konstruiranjem oblačilne kulture in pripadnostnega kostumiranja na slikah, predvsem pa na razglednicah in koledarjih z božičnimi, velikonočnimi in drugimi motivi. Izumil je tri upodobitve Dedka Mraza in leta 1952 je oblast izdala razglednice, ki so prikazovale, kakšna je njegova uniforma, torej preobleka. Gasparijeve razglednice so tako postale pravilo, kakšna mora biti prava podoba Dedka Mraza. Seveda se je z leti pokazalo, da so bile zlasti z njegovo preobleko pogoste težave. Še zlasti v manjših krajih in nekaterih delovnih okoljih namreč niso zmogli stroškov za izdelavo ter so bili prisiljeni se zateči k raznim delnim rešitvam in približkom.

Pričujoča publikacija Zveze prijateljev mladine Slovenije ne predpisuje in ne zapoveduje podobe in načinov nastopanja Dedka Mraza. Vse dogajanje z njim in okoli njega ne sodi le v okvire nesnovne kulturne dediščine, ampak tudi snovne. S tremi dobrimi možmi v decembru je Slovenija posebnost. Pojav Dedka Mraza se ponaša z več kot 70-letno dediščino, za katero niso poznana le leta, ampak tudi njeni izumitelji. Govorimo o decembrskih šegah in navadah s tremi osrednjimi liki, ki imajo različna (ideološka) izhodišča in se seveda spreminjajo. Za ohranjanje njihove istovetnosti je treba zagotavljati značilne razpoznavnosti, vsebine nastopanja in različna poslanstva za vse otroke ter tudi odrasle.

Zveza prijateljev mladine Slovenije – varuhinja tradicije obiska Dedka Mraza že od leta 1953

Dedek Mraz je pravljичno bitje, ki ob novem letu razveseljuje in obdaruje otroke. Kot mitološko bitje je povezan s tradicionalnimi predstavami o mrazu v obrednih praksah slovanskih narodov. V Sloveniji se je prvič pojavil konec leta 1948 v okviru leta poprej uvedenega otroškega praznovanja novoletne jelke.

Praznovanje novoletne jelke in sprva v belo oblečenega Dedka Mraza je povojna oblast v Sloveniji (in Jugoslaviji) uvedla po zgledu novoletnih otroških praznovanj v Sovjetski zvezi v času stalinizma, katerih cilj je bilo navduševanje otrok za nov družbeni sistem, državo in njenega vodjo. S praznovanjem novoletne jelke, katere osrednji del je kmalu postal prihod Dedka Mraza, je želela povojna slovenska oblast nadomestiti sv. Miklavža in nepersonificiranega Božička oziroma Jezuščka, znanega le v mestih. Novoletna jelka je nadomestila postavljanje božičnega drevesa.

Javna praznovanja novoletne jelke z obiskom Dedka Mraza, katerim je takratna oblast posvečala veliko pozornosti, so bila zasnovana kot prireditve s poudarkom na obdarovanju čim več otrok in kulturnemu programu; spodbujali so skromna darila in bogate kulturne vsebine. Dedek Mraz je obiskoval in obdaroval tudi otroke v šolah, vrtcih, bolnišnicah, delovnih organizacijah, otroke s posebnimi potrebami in socialno ogrožene otroke.

Leta 1952 je Zveza prijateljev mladine Ljubljana v sodelovanju z Maksimom Gasparijem, slikarjem in ilustratorjem, izdala tri voščilnice z njegovo upodobitvijo Dedka Mraza. Tako je "slovenski Dedek Mraz" dobil bolj poenoteno podobo, izhajajoč iz izbranih elementov slovenske kmečke kulture, ki se je ohranila do danes.

Sprevod Dedka Mraza je bil prvič organiziran leta 1952 v Ljubljani, v naslednjih letih pa so ga začeli organizirati tudi v drugih večjih mestih.

Na sestanku aktivistov in sodelavcev pri organizaciji novoletne jelke 19. januarja 1953 na republiški ravni se je razvila tudi daljša diskusija, ali naj bo osrednja figura novoletne jelke uvožena ali domača – Dedek Mraz ali kaj drugega. V Kranju naj bi to leto uvedli "očeta Triglava", v Rušah pa "Pohorskega drvarja". Na koncu so ugotovili, da se je Dedek Mraz med otroki že tako priljubil, da lika ne kaže spreminjati.

Leta 1953 je vse dejavnosti, povezane z Dedkom Mrazom, prevzela Zveza prijateljev mladine Slovenije. Najprej je poenotila vsebino, obseg in kakovost prireditve, ter pripravila smernice, iz katerih je izhajalo, da se mora v decembrskem času vsem otrokom zagotoviti veselo in pravljичno doživljanje prazničnih novoletnih dni.

Da bi se približali želeni kakovosti in obsegu ter vsebini prireditev, je ZPMS leta 1957 izdala posebno publikacijo Dedek Mraz prihaja, ki naj bi bila v pomoč pripravljalcem prireditev ob prihodu Dedka Mraza. V njej so bila besedila za kulturni program – pravljica in pesmice, ki jih je napisal Janez Bitenc; med njimi znamenita siva kučma. Dodali so še nekaj skic kostumov, scenskih elementov, okrasov, modelov za novoletno pecivo in drugo. Podobno vsebino nosi tudi pričujoča knjižica – v želji, da z našimi izkušnjami pomagamo novim generacijam organizatorjev dogodkov in "igralcev" Dedka Mraza, da bi ohranjali toplino, pristnost in pravljичnost teh trenutkov – zaradi otrok, njihovega veselja, pričakovanj in čudenja.

Naslovnica publikacije
Dedek Mraz prihaja ... iz leta 1957.

Leta 1990, ko je ZPMS prvič organizirala novoletne prireditve pod imenom Veseli december, je bil v luči takratnih družbenih sprememb obstoj Dedka Mraza negotov. Vendar je večina naših društev in zvez po svojih zmožnostih organizirala tradicionalne praznične dogodke in tudi obisk Dedka Mraza.

Marca 1991 je ZPMS pripravila usmeritve za organizatorje novoletnih praznovanj za otroke s priporočilom, naj ob decembrskih prireditvah omogočijo vsem otrokom posebno doživetje – veselo in pravljичno doživljanje prazničnih novoletnih dni: »Poudarek naj bo na kakovostni in pravljичni vsebini prireditev ter na otroškem doživljanju Miklavža, Božička in/ali Dedka Mraza.« (M. Struc, 2013, str. 129)

In tako imamo od takrat v Sloveniji tri decembrske obdarovalce, s čimer smo nekaj posebnega v svetovnem merilu.

Brez Dedka Mraza si prazničnih decembrskih dni niti ne bi mogli predstavljati, zato je ostal in bo ostal med nami. Miklavž, ki je bil vedno prisoten v naših domovih, je ponovno dobil svoj prostor. Božiček v rdeči opravi z belimi obrobami, kot ga poznamo danes, ki se je pod vplivi iz tujine pri nas že začel uveljavljati v 80. letih 20. stoletja, pa je nato hitro dobil svoje mesto v naših decembrskih dneh.

Notni zapis pesmice Janeza Bitenca, objavljen
v publikaciji Dedek Mraz prihaja ... leta 1957.

Vsak izmed njih na svoj način otrokom prinaša veselo pričakovanje in iskrice v očeh.

Zveza prijateljev mladine Slovenije pa bo skupaj z društvi in zvezami še naprej pomagala Dedku Mrazu, da bo lahko vsak konec leta razveselil čim več otrok ter mednje ponesel tisto posebno pravljичno radost, ki je otroci nikoli ne pozabijo.

Podobo slovenskega Dedka Mraza je leta 1952 oblikoval slikar Maksim Gaspari, pri čemer je izhajal iz izbranih elementov slovenske kmečke kulture. Kožuh je iz ovčje kožuhovine, bele ali rjave barve z navznoter obrnjeno dlako. Sega nekoliko čez kolena, na hrbtni strani pa ima vezenine ali usnjene aplikacije. Vezenina je iz raznobarvne volne ali bombaža, motivi pa so zajeti iz rastlinskega sveta. Vezenine so na hrbtu, spredaj in spodaj, na rokavih v beli, rdeči, zeleni in rumeni barvi. Aplikacije stiliziranih cvetnih listov so iz raznobarvnega usnja ter obrobljene z rdečo, črno ali drugo barvno debelo volneno nitjo. Ovratnik je velik in spredaj polkrožno rezan. Kroj kožuha je nekako oblike H, spodnji del pa zvončasto krojen. Na glavi je polhovka z dokaj visokim robom, štula pa gleda kar precej iznad roba. Za rob polhovke je vtaknjen šopek smrečja, brina, šipka ter trakovi v narodnih barvah. Brki in brada so kratko prstriženi. Ker je mraz, ima Dedek Mraz na rokah usnjene ali volnene palčnike. V rokah ima grčavo palico, na katero je pripet enak šopek, kot je na polhovki. Darila nosi v pletenem košu, ali pa v bisagi, gorenjskemu cekarju, ki mu visi čez ramo ali pa ga nosi na palici. Na nogah ima črne visoke škornje, praviloma zavihane čez kolena.

(M. Struc, 2013, str. 128)

Od leta 2020 je „Obisk dedka Mraza“ vpisan tudi v Register nesnovne kulturne dediščine Slovenije; nosilka ZPMS.

Kdo je Dedek Mraz?

Včasih se odrasli znajdemo v zadregi, ko nas otroci vprašajo, kdo je Dedek Mraz. Zato smo pripravili kratko zgodbo, ki vam lahko pomaga otroke popeljati v njegov pravljični svet.

Nekje v gozdu med gorami živi mož z belo brado in toplim srezom. To je Dedek Mraz – prijazen, pravičen in vedno nasmejan.

Že dolga leta vsako zimo, preden se staro leto poslovijo, otrokom prinaša veselje, darila in dobre misli.

Vedno ima na sebi topel, svetel, okrašen plašč, glavo mu pokriva kučma z zataknjeno smrekovo vejico, obut pa je v usnjene škornje, ki poznajo vse poti. Roke mu grejejo volnene rokavice. Nikamor pa ne gre brez svoje lesene palice in velikega koša, ki ga nosi na hrbtu.

Do otrok v mestih in vaseh, šolah in vrtcih, hišah in blokih potuje s kočijo, po zasneženih poteh pa s sanmi na konjsko vprego. Včasih ga spremljajo gozdne živali, včasih snežna vila, včasih palčki, včasih snežinke ...

Dedek Mraz pride do vseh otrok. Zanima ga le, kaj vsak otrok nosi v svojem sreču ... išče prijaznost, skrbnost, potrpežljivost, radovednost, spoštljivost ... ; opazi, kadar se trudite – ko lepo skrbite zase in za svoje stvari, ne uganjate slabih norčij, pospravljate za sabo, ne pretiravate s sladkarijami, se učite novih stvari, poslušate starše in pomagате drug drugemu. Ne pričakuje, da ste popolni, le da se vsak dan trudite po svojih najboljših močeh.

In ko začuti, da vaša sreča bije v ritmu dobrote, se zgodi tista prava čarovnija: v svojem velikem košu najde darilec za vsakega od vas – prav tisto, o katerem ste mu pisali ali si ga močno močno močno zaželeli.

Dedek Mraz nas vsako leto spomni, da so toplina, pravičnost in sočutje tisto, kar je v življenju najbolj pomembno. Prinaša srčno sporočilo: bodite dobri, pogumni in prijazni – pa bo svet lepši.

Za čarobnim dogodkom stoji skrbna priprava

NEPOGREŠLJIVE PODROBNOSTI ZA PRAVLJIČNO DOŽIVETJE

Da bo prireditev z obiskom Dedka Mraza res nekaj posebnega, mora dogajanje spremljati pridih čarobnosti, ki prebuja otroško domišljijo. Zato je poleg običajnih priprav, ki jih zahteva vsak dogodek, pri tem treba poskrbeti še za nekaj manj običajnih, a nepogrešljivih podrobnosti, ki so bistvo tega pravljичnega doživetja.

Najprej potrebujete junaka, ki bo stopil v škornje Dedka Mraza. Skupaj določite datum dogodka in — če kostuma nimate — si čim prej zagotovite izposojlo. Dobro je imeti še zamenjavo za dobrega moža, če se prvemu ravno takrat zgodi kaj nepredvidljivega.

Kostum
Dedka Mraza
si lahko izposodite
pri ZPMS.

Zagotovite tudi prijetnega povezovalca, ki bo z občutkom vodil celotni program, usmerjal potek dogajanja ter skrbel za toplo, vključujočo izkušnjo za vse otroke in družine. Dedek Mraz pa potrebuje tudi spremstvo, priporočljivo najmanj dva "pomočnika", bolje več, predvsem za razdeljevanje daril. Pomočniki so lahko gozdne živali, snežinke, palčki in/ali snežna vila.

Male obiskovalce povabite pravočasno, na prisrčen in starosti primeren način.

Če *dogodek organizirate notri*, je izbira prostora odvisna predvsem od števila obiskovalcev, ki jih pričakujete. Za pravo vzdušje pa je najbolj pomembna priprava prostora. Če je le možno, v to vključite otroke ... preko vrtcev, šol, društev ... Tako bodo dogodek še bolj vzeli za svojega. Že ves mesec pred dogodkom lahko ustvarjajo za praznično okrasitev dvorane: snežinke, girlande, lampijončke, novoletne okraske, pripravijo razstavo likovnih del ... Otroci naj sodelujejo pri obešanju okrasov, postavljanju smrečice, razporejanju lučk in pripravi prostora za darila. Skupaj z otroki lahko tudi v celoti ali delno pripravite program dogodka – petje, ples, gledališka igrica, skeč, recitacije, lutkovna igrica ... Program pa naj ne bo predolg, največ pol ure, saj otroci zelo nestrpno pričakujejo Dedka Mraza.

Otroci se v priprave lahko vključijo še na druge načine:

- naučijo se pesmico, s katero pozdravijo Dedka Mraza;
- spečejo piškote za vse, tudi Dedka Mraza;
- ustvarijo "drevo dobrih želja" – vsak otrok napiše/nariše željo za nekoga drugega in jo kot listek obesi na drevo dobrih želja, ki si ga na dogodku ogleda tudi Dedek Mraz;
- narišejo risbice, ki jih izročijo Dedku Mrazu od odhodu ...

Fotografiranje z Dedkom Mrazom je pomemben del doživetja. Premislite, ali boste povabili fotografa – v tem primeru staršem jasno sporočite, kje bodo fotografije na voljo. Če bodo slikali starši, poskrbite, da bo dovolj prostora za vse navdušene objektivne. Ko Dedek Mraz obdaruje vsakega otroka posebej, nastanejo najlepši trenutki, sicer pa se lahko odločite tudi za simpatične skupinske fotografije, npr. po vrtčevskih skupinah ali razredih. Za otroke, ki potrebujejo dodatno podporo ali mirnejši pristop, pripravite tih kotiček oziroma prilagojen način srečanja z Dedkom Mrazom.

Ob prihodu gostov bo vzdušje še prijetnejše, če bo v ozadju slišati tematsko glasbo. Prav tako lahko že na začetku postrežete praznične piškote (ki so jih naredili otroci) in tople napitke, vsekakor pa je dobrodošla pogostitev ob koncu z namenom, da se otroci in starši še družijo.

Medobčinsko društvo prijateljev mladine za Goriško

Ponosni na Pismo o nameri iz leta 2000

V Zvezi prijateljev mladine Nova Gorica (danes MDPM za Goriško) je Dedek Mraz nepogrešljiv del naših vsebin nepretrgoma že od leta 1968. Leto 2025 pa je še posebej pomembno, saj obeležujemo 50-letnico neprekinjenih obdarovanj v Veselem decembru za predšolske otroke, stare dve leti in več, ter za osnovnošolce prve triade.

Z letom 1975 smo zbirali denar po podjetjih. Leta 1979 smo že sklepali t.im. samoupravne sporazume o novoletni obdaritvi z Dedkom Mrzom, ki so – vsaj v praksi – veljali še v začetku devetdesetih. Sčasoma pa je zaupanje v obstoj Dedka Mrza začelo pešati.

V Zvezi prijateljev mladine Nova Gorica smo zato združili ideje, moči in vpliv ter dosegli izjemen preboj. Z našim takratnim predsednikom Jankom Rednakom so vsi takratni goriški župani podpisali Pismo o nameri, s katerim so se zavezali, da bodo v svojih proračunih zagotovili posebno proračunsko postavko. Ta naj bi zagotavljala stabilen in trajen finančni vir za nadaljevanje novoletnih praznovanj in obdaritev vseh predšolskih otrok ter šolarjev v prvi triadi. V Občini Kanal ob Soči, Občini Brda, Občini Miren-Kostanjevica, Občini Renče-Vogrsko, Občini Šempeter-Vrtojba ter v Mestni občini Nova Gorica ta proračunska postavka živi še danes – in vsi goriški otroci še vedno prejmejo darilce Dedka Mrza, ne glede na status ali položaj njihovih staršev. Hvala, župani!

Dedek Mraz in hlače

Nekega dne v decembru 1964 priteče Janja iz vrtca domov vsa vzhičena:

»A veš, da ima Dedek Mraz prav take hlače kot moj očka?«. Dora in Iva sta že naslednji dan sešili Dedku prave bele hlače in Janjin očka, Miro Nakrst, je še naprej brez skrbi lahko nosil 'svoje' hlače.

Foto: MDPM za Goriško

Na orglice zaigraj, Dedek Mraz

Miro Nakrst je bil več desetletij novogoriški Dedek Mraz. Otrokom je vedno igral na orglice. Skupaj so prepevali in plesali. In po dolgih letih je njegovo vlogo prevzel nov Dedek Mraz. Bil je odličen zimski mož, vendar ... »Na orglice zaigraj, Dedek Mraz!« je zaprosil eden od malčkov. »Na orglice pa ne znam igrati,« je Dedek Mraz prijazno odgovoril. »Pa tak Dedek Mraz, ki še na orglice ne zna igrati,« se je deček razjezil in zamahnil z roko.

Ankedoti zapisala Marica Nakrst, soproga Mira Nakrsta, učiteljica in dolgoletna prostovoljka na društvu.

Za čarobnim dogodkom stoji skrbna priprava

Obvezno varovanje pravljčnosti Dedka Mraza

- Otroci ne smejo nikoli videti igralca, kako se preoblači ali slači iz kostuma.
- Dedek Mraz ostane v vlogi vse dokler ni popolnoma stran od otroških oči in ušes – ne odstranjuje brade, kučme ali plašča ter ne govori z običajnim glasom.
- V ekipi nikoli ne omenjamo identitete igralca ("to je bil naš sodelavec Uroš").
- Če dogodek poteka večkrat zapored, naj igralec ne hodi okoli v delnem kostumu.

NAJ PRIDE DEDEK MRAZ

Prihod Dedka Mraza je vrhunec dogodka. Da med otroki ustvarimo še bolj "napeto" vzdušje, vam podajamo nekaj idej za malce drugačen, zabaven prihod Dedka Mraza na prizorišče. Seveda povezovalac medtem otroke spodbuja, da ga kličejo ali mu zapojejo pesmico. Dedek Mraz pa lahko pride ... skozi dvorano mimo občinstva; lahko potrka na vrata dvorane in se pretvarja, da jih ne more odpreti; lahko malo pokuka izza zaves, ravno toliko, da ga otroci že vidijo; lahko se pretvarja, da se je zapletel v zaveso; lahko se oglasi po telefonu (prek zvočnika) in pove, da ravno pred dvorano parkira sani/kočijo; lahko se oglasi prek voki-toki-ja in povezovalcu sporoči, da išče pravi vhod ...

Pomembno je, da Dedek Mraz takoj z otroki vzpostavi pristno komunikacijo – z besedo in z govorico telesa. Njegov nagovor naj bo prijazen, spontan, preprost in navdušujoč. Povezovalno nit z otroki najlažje splete z vprašanji, kratkimi zgodbami, anekdotami, interaktivnimi igrkami in toplimi željami. Tule je nekaj predlogov ...

Kratke zgodbe iz Dedkovega sveta

Enkrat me je na poti zasnežilo tako močno, da sem moral vprašati veter za pomoč. Zdaj sva prijatelja, ampak še vedno mi vsake toliko skrije palico – samo zato, da se malo razgibam!

Veste, jaz imam doma posebno skrinjico za dobre misli. Ko kdo naredi nekaj prijaznega, tja odložim bleščečo snežinko. Bi vi imeli tudi takšno skrinjico?

Danes sem vprašal mojega konjička "Zakaj si tako hiter danes?". In je rekel: "Ker sem slišal, da me čakajo otroški nasmehi – to je moja najljubša nagrada!"

Nekoč sem v svojem košu za darila našel nekaj nenavadnega – snežno kepo! Ko sem jo pogledal od bližje, sem slišal droben glasek, ki je rekel: "Jaz sem snežna vila in pazim, da se tvoja darila nikoli ne izgubijo!" Od takrat jo vedno vzamem s sabo.

Ko sem nekega večera raznašal darila, se je dvignila megla. Nisem več videl poti! Tedaj je iz gozda priletela sova in rekla: "Sledi svetlobi, ki jo nosijo otroška srca." In res – videl sem drobne lučke v oknih, kjer so me že čakali.

Moj palček mi je dejal: "Dedek Mraz, danes sem darila razvrstil po velikosti!" "Odlično", sem rekel, "ampak ali si jih razdelil tudi po prijaznosti?". Odvrnil mi je: "Ne, to pa moraš ti – ti najbolje vidiš otroška srca."

Nekoč sem v snežnem gozdu srečal deklico, ki ni imela darila, a je pela pesmico za prijatelje.

Ko sem to slišal, sem rekel: "To je najlepše darilo – podarila si svoj glas."

Od takrat vem, da včasih darilo ni v košu, ampak v srcu.

Zgodbe naših društev in zvez

Društvo prijateljev mladine Koper

Veseli december – prihod Dedka Mraza in njegovega spremstva

Naš Dedek Mraz v prazničnem času vedno obišče prav vse vrtce v Mestni občini Koper, mestne in podeželske. Program ohranja podobo Dedka Mraza, kot ga poznamo iz pravljic in zgodb naših staršev, s toplim etnološkim plaščem, kučmo in modrostjo, ki jo deli z otroki. Nekega leta je bilo takole: »Praznični december se je pričel in otroci z vzgojiteljicami/vzgojitelji so se odločili, da bodo okrasili drevo, ki je rastlo na dvorišču vrtca. Vsi so nestrpnost pričakovali prihod Dedka Mraza, ki je prišel v spremstvu jelenčkov. Ti so se skrili, saj so plašni. Palčki so Dedku Mrazu prišepnili, kaj so se otroci v tem letu lepega naučili, kdo jih je obiskal in kaj zanimivega se jim je zgodilo. Povedali so, da so iz odpadnih materialov naredili zanimive okraske za novoletno jelko na dvorišču. Ker je bilo drevo visoko, so jim pri krašenju na pomoč priskočili gasilci s svojo veliko lestvijo, ki so obesili še lučke; te je prispevala krajevna skupnost. Poleg ekološke note so poskrbeli še za trajnostni razvoj, saj so se zavedali, da bo posekano eno drevo manj. Obisk je spremljala glasbena pravljica, ki je otroke popeljala v čarobni svet domišljije, topline in skupnosti. Igrico so odigrale študentke/študentje Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem. Sledile so znane

Foto: DPM Koper

pesmice o Dedku Mrazu. Dedek Mraz je imel za vsakega otroka eno majhno darilce, praznični bombonček. Otroci so bili zelo veseli te majhne pozornosti, saj jim veliko pomeni. Vedno se kdo najde, ki prosi za bombon za svojega bratca ali sestrice, če jih ni tam. Čarobnost decembra je bila popolna, saj so lučke svetile daleč naokoli in lepšale praznike. Rajanje se je odvijalo še do poznega popoldneva.«

Za čarobnim dogodkom stoji skrbna priprava

INTERAKTIVNE IGRICE

Zamrznjeni snežaki

Dedek Mraz reče: "Ko zapiha mrzel veter, se vsi otroci spremenite v snežake! Pihne (ali posnema veter z rokami) – otroci obstanejo kot snežaki. Nato reče: "Sonce posije – snežaki se stopijo!" in otroci se razgibajo, zaploskajo ali zasmejijo.

Kaj nosim v košu?

Dedek Mraz vpraša: "Kaj je danes v mojem košu! Niso vedno samo igrače, ... včasih tudi ..." Otroci ugibajo. Dedek Mraz želi slišati: prijazne misli, nasmeh, objem, pesem, pomoč ... Posluša in potrjuje s smehom ali presenečenjem ... in reče: "Tega pa še nikoli nisem slišal! Morda res nosim nasmeh za tvojega prijatelja!"

Ples snežink

Dedek Mraz jih povabi: "Ko zaploskam, vsi postanete snežinke in se zavrtite, kot bi vas nosil veter. Ko spet zaploskam, pa naj se snežinke ustavijo – vsak naj pogleda prijatelja zraven in mu zaželi lepo misel."

Dedek Mraz pravi

Dedek Mraz vodi igro s preprostimi gibanji, vedno reče najprej "Dedek Mraz pravi": Dedek Mraz pravi – pobožaj svoje lase!; Dedek Mraz pravi – pokaži svoj čevelj!; nato reče: "Zaploskaj!". Ker to stori brez uvoda "Dedek Mraz pravi", ga otroci takoj opozorijo in se smeji.

Prijazna vprašanja za pogovor

Kdo mi zna povedati, kaj vas v prazničnem času najbolj razveseli? Komu bi radi podarili dobro misel? Kdaj ste nazadnje komu pomagali? Če bi imeli čarobno snežinko, kaj bi si zaželeli – ne zase, ampak za vse otroke sveta?

Za zaključek

Dedek Mraz reče: »Zdaj vsi skupaj zamižimo. Predstavljajte si eno majhno snežinko, ki prinese lepo željo. Naj vsak pomisli, komu jo pošilja. Ko jo boste oddali v mislih, jo veter ponese – tja, kjer jo najbolj potrebujejo.«

MAJHNA DARILA, VELIKI NASMEHI

Čeprav je "klepetanje" z Dedkom Mrazom nekaj posebnega, se otroci najbolj veselijo trenutka, ko pride na vrsto obdarovanje. Darila pravočasno pripravite. Če so poimenska, pazite, da bodo imena pravilno napisana. Način obdarovanja prilagodite številu otrok. Če je skupina manjša, lahko Dedek Mraz povabi vsakega otroka posebej, mu podari darilo in mu nameni nekaj iskrenih trenutkov. Ko je otrok več, lahko pridejo k njemu v manjših skupinicah, na primer po vrtčevskih oddelkih – darila delijo njegovi pomočniki, Dedek Mraz ob tem z otroki prijazno klepeta. Kadar je otrok zelo veliko, lahko darila čakajo v dvorani ali preddverju, razporejena npr. po letnicah rojstva (ali kakšnem drugem podatku). Otroci se nato skupaj z Dedkom Mrazom in njegovim spremstvom odpravijo po svoja darila, kar ustvari še en majhen, pravljičen trenutek pričakovanja.

Kljub vsesplošnemu vznemirjenju, naj obdarovanje poteka umirjeno. Dedek Mraz naj si za vsakega otroka vzame čas, mu nameni iskren pogled in kratek pogovor. Le na tak način otrok zares stopi v pravljico in od dogodka odnese tisto najlepšo izkušnjo, ki jo bo še dolgo nosil s seboj.

Če otrok morda ne želi pristopiti ali spregovoriti, ga Dedek Mraz nagovori z razumevanjem: »Tudi če danes ne želiš bližje, vem, da si pogumen in ti želim lepe praznike.«

Zgodbe naših društev in zvez

Društvo prijateljev mladine Metlika **Ko Dedek Mraz resnično pride med otroke**

Ob prazničnih dogodkih je veliko podrobnosti, ki jih ne smemo spregledati – od okraskov in daril do glasbe in nastopa. A največji čar se zgodi, ko otroci vzdikljejo: »Dedek Mraz!« in pričakovanje doseže vrhunec. Takrat je jasno, da mora biti nastop brezhiben, saj otroci hitro opazijo, če brada ni prava ali če izpod plašča pokukajo športni copati. Zato mora biti Dedek Mraz več kot le kostum – mora imeti srce, glas in toplino, ki očara.

Foto: DPM Metlika

Pred leti smo skoraj obupali nad iskanjem prave osebe, a takrat se je pojavil Janez Lah – čisto pravi Dedek Mraz. S svojo mirnostjo, humorjem in talenti je v hipu očaral otroke in odrasle. Spominjamo se trenutka, ko je v dvorani zaigral na orglice. Otroci so utihnili, njihove oči so se zasvetile, dvorano pa je napolnila čarobna tišina. Takrat smo vedeli, da to ni le predstava, temveč prava praznična čarovnija.

Najlepše darilo ni v vreči, ampak v prijazni besedi, nasmehu in občutku, da so otroci pomembni – in prav to Janez Lah že več kot dve desetletji podarja našim najmlajšim.

Za čarobnim dogodkom stoji skrbna priprava

Če *dogodek organizirate na prostem*, velja nekaj splošnih pravil: ker smo v decembru ponavadi v objemu zime, naj bodo dogodki krajši; povsod, kjer Dedek Mraz nagovarja otroke, poskrbite za oder oziroma dvignjeno površino in kakovostno ozvočenje, da bodo lahko Dedka Mraza vsi videli in slišali; na prizorišču naj bodo zagotovljene sanitarije za obiskovalce.

Na voljo imate več možnosti izvedbe: sprevod Dedka Mraza z zaključkom na slavnostnem javnem prizorišču; prireditve z njegovim obiskom za širšo javnost na javni površini (trg, ulica) ali pa obisk Dedka Mraza samo za vabljenе (npr. v okviru šole, vrtca, za otroke zaposlenih) na namenski površini (npr. šolsko igrišče, parkirišče pred poslovno stavbo).

- ★ Za slednjega veljajo podobne zakonitosti kot za izvedbo v dvorani. Posebno doživetje je, če otroci vidijo, kako Dedek Mraz prispe na prizorišče, bodisi s kočijo ali pa s kakšnim modernejšim prevoznim sredstvom. Priložnost lahko izkoristite tudi za postavitve stojnic s prazničnimi izdelki, vsekakor pa naj bodo na voljo topli napitki.

Sprevod Dedka Mraza je čudovit, a hkrati velik organizacijski zalogaj. Poleg pridobivanja vseh potrebnih dovoljenj in usklajevanj z javnimi službami, potrebuje Dedek Mraz tudi številčno in dobro usklajeno spremstvo, ki skrbi za varnost, usmerjanje množice ter ohranjanje veselega vzdušja s pozdravljanjem otrok ob poti in deljenju priboljškov.

Ker na prireditvah z obiskom Dedka Mraza za širšo javnost običajno ni obdarovanja (razen priboljškov, ki jih deli njegovo spremstvo), je lepa dopolnitev dogodka možnost fotografiranja z Dedkom Mrazom. Pripravite prijeten, lepo okrašen fotokotiček, pred katerim bodo otroci in starši lahko varno in udobno čakali v vrsti. Medtem pa jih bodo zabavali dedkovi pravljični spremljevalci.

Zveza prijateljev mladine Krško

"Drive-in" Dedek Mraz – spomin na posebno leto

Leto, ki ga bomo vsi pomnili po drugačnih okoliščinah in številnih izzivih, nam je prineslo tudi priložnost, da se znajdemo in ne pozabimo na tisto najpomembnejše – na naše najmlajše.

Tako je Zveza prijateljev mladine Krško skupaj z društvi prijateljev mladine v Mestni občini Krško tudi v koronskem letu poskrbela, da je dobri stari Dedek Mraz obiskal vse predšolske otroke, stare od enega do šest let.

Že sama misel, da bi prekinili več desetletij dolgo tradicijo obdarovanja vseh predšolskih otrok v naši občini, je bila nepredstavljiva. Zato smo poiskali rešitev, ki je kljub zahtevnim razmeram otrokom omogočila praznično doživetje.

Vsako mesto obdaritve smo okrasili in spremenili v pravo čarobno deželo, polno lučk, glasbe in dobre volje. Obdaritev je potekala v posebni obliki – kot drive-in dogodek, kjer so otroci Dedka Mraza pozdravili kar iz avtomobila. On pa jim je prijazno predal darilo, jih nagovoril in jim zaželel lepe praznike.

Da bi zagotovili varnost in preprečili gnečo na cesti, smo otroke časovno razporedili, zato je srečanje z Dedkom Mrazom potekalo umirjeno, prijetno in brezskrbno.

Posebej ganljivo je bilo videti prostovoljce, ki so si na obvezne obrazne maske narisali nasmeh – da bi kljub omejitvam ohranili toplino in bližino ter otrokom pokazali, da se prijaznost in človečnost ne skrivata niti za maskami.

Iskrice v otroških očeh in nasmehi na obrazih so bili najlepši dokaz, da toplina in čarobnost praznikov živita tudi takrat, ko se moramo prilagoditi. Dedek Mraz je vsem zaželel zdravja, poguma in veliko radosti, mi pa smo si ob tem ponovno potrdili, da skupaj zmoremo ustvarjati svet, v katerem ima otroško veselje vedno svoje mesto.

Foto: ZPM Krško

Za čarobnim dogodkom stoji skrbna priprava

KAKO USTVARITI PREPRIČLJIVEGA DEDKA MRAZA?

S pravo opravo in popolnim zlitjem z vlogo.

Prava oprava

Zelo dobro vemo, da imajo otroci oči kot sokoli in jezike hitrejše od sani – svoja opažanja vedno radi glasno podelijo z drugimi. Zato mora biti Dedek Mraz vedno brezhibno urejen od glave do pete, saj bi že drobna napakica lahko pri otrocih pomenila izgubo zaupanja v lik.

Ključni deli kostuma so kučma, ki lepo prekrije lasuljo, brada, dolg plašč, rokavice, temni škornji in palica. Vsi elementi naj bodo kakovostni in urejeni – nič raztrganega, zmečkanega ali umazanega. Pod plaščem naj ima igralec "starinska" oblačila (npr. rjavkaste hlače, nevtralna bela majica z dolgimi rokavi), nikakor pa ne sodobnih oblačil (npr. kavbojk, puloverja z napisom ali superg). Če je igralec vitke postave, je priporočljivo, da se pod plaščem malo podloži – tako bo podoba Dedka Mraza bolj prepričljiva.

Seveda ga ni čez Dedka Mraza z naravno belo brado in sivimi lasmi. Če pa tak junak ni na voljo, naj bosta lasulja in brada čim bolj kakovostni, da se ne vidi elastik ali sponk. Če se brada med dogodkom premakne, naj je igralec ne popravlja pred otroki – ali naj mu eden od spremstva priskoči na pomoč ali pa naj se obrne stran od otrok, kot da nekaj išče, in si medtem popravi brado.

Rokavice so obvezne ves čas, notri ali zunaj in tudi pri deljenju daril. Če Dedek Mraz uporablja očala, naj bodo nevpadljiva ali del kostuma. Igralec naj ne uporablja močnih parfumov in naj ne vstopa v to vlogo z vonjem po cigaretah. Obenem pa tudi poskrbite, da je celotna dedkova oprava prijetnega vonja – Dedek Mraz mora dišati po gozdu in snegu, ne po zatohlem skladišču.

Medobčinska zveza prijateljev mladine Velenje

Dedek Mraz popestri december vsem generacijam Šalečanov

Prihodi in obdarovanja Dedka Mraza v Šaleški dolini so eno najlepših otroških praznovanj. Vse od leta 1965 se tradicija ni nikoli prekinila!

Dobri dedek med otroke prispe s kočijo, "dedamobilom", peš ... Družbo mu delajo prijatelji palčki in pravljичna bitja. Ko se povzpne na oder in nagovori otroke, male oči vedno postanejo velike ...

Med epidemijo COVID-19 se je otrokom vsak večer oglašal iz svojega TV studia, jim pripovedoval zgodbe in pel z njimi. Darila smo razdelili na drive-in način, v višje ležečih krajih s pomočjo gasilcev in prostovoljcev.

Za mnoge Šalečane je bil dobrega pol stoletja "tisti pravi Dedek Mraz" Karl Drago Seme, ki je bil v tej vlogi aktiven od leta 1965 do leta 2019. Zelo verjetno je bil najstarejši Dedek Mraz v Sloveniji. Letos oktobra je umrl, še vedno pa hranimo njegove spomine na vlogo, ki jo je vedno vrhunsko odigral. Takole je pripovedoval: »Na prvem nastopu leta 1965 sem imel preveč treme in premalo izkušenj. Zgodil se je skoraj polom, saj so nagajivci skrili 60 daril in jih ni bilo za vse otroke. Pol ure sem si izmišljal pravljice in prepeval otroške pesmi. Reševali so me otroci s svojimi nastopi, ki so jih izvajali na moje vabilo. Na srečo pa je takratni hišnik velenjskega Doma kulture za zavesami našel skrita darila in me rešil zagate.« Na nastop je zamudil samo enkrat, saj so na poti od kraja do kraja imeli dva zaporedna "gumi defekta". Velikokrat je bil voznik kar sam. Zgodilo se je tudi, da so mu v hribovskih vaseh Šaleške doline domačini s traktorji in konjsko vprego povlekli njegov avto iz snega. Da je pravočasno prišel do otrok, ki so željno čakali nanj, so mu pomagali tudi policisti, ki so z modro lučjo vozili pred njim. »Pred leti se je zgodilo, da je neka deklica v decembru, ko bi se morala srečati z mano, zbolela. Bila je žalostna, ker se ni mogla odzvati mojemu vabilu. Doma je še dolgo po novem letu želela na srečanje z Dedkom Mrazom, zato sva se z njeno mamo dogovorila, da me je poklicala v pravljичni svet po telefonu. Pogovarjala sva se skoraj eno uro, saj je deklica imela milijon vprašanj. Na koncu je bila zelo srečna.« Velikokrat je na domu obiskal tudi druge otroke, ki zaradi bolezni niso mogli na srečanje z njim.

Veseli je otrok in vrednote, ki krasijo Dedka Mraza so tiste, ki so Karlu Dragu Semetu dale moč in voljo, da je v tej vlogi vztrajal dobrih pet desetletij. V dolini ima dobre naslednike – Samo Kopušar in Matej Mraz sta v tej vlogi odlična že več kot dve desetletji.

Foto: MZPM Velenje

Za čarobnim dogodkom stoji skrbna priprava

VLOGA, KI PRAVZAPRAV TO NI

Igrati Dedka Mraza pomeni biti Dedek Mraz. Ko igralec stoodstotno verjame v svojo vlogo, lik zaživi tako, kot mora – pristno, toplo in polno čarobnosti. In prav takrat tudi doživetje za otroke postane tisto pravo in nepozabno.

Stopiti pred množico otrok pa ni nikoli preprosto. Igralec mora biti spreten v komunikaciji z njimi, znati pritegniti in ohraniti njihovo pozornost – sicer ga lahko otroška energija hitro "preplavi".

Dedek Mraz je dobri starec, ki prinaša mir, povezanost in upanje, buri otroško domišljijo in jih spodbuja, da se trudijo biti prijazni, spoštljivi ter skrbni do sebe in drugih. Podajamo nekaj priporočil, ki bodo Dedku Mrazu pomagala zasijati v najboljši podobi.

Dobri mož je resda že zelo star, a je vseeno še dobro pri močeh. Njegovo gibanje je počasno, a ne betežno. Z rokami ne maha vsepovprek, temveč porablja umirjene, dostojanstvene geste. Govori bolj počasi, ampak z žarom in nasmehom. Zna se pošalit na svoj račun in občasno tudi na račun staršev (»Otroci, a vas starši kaj ubogajo?«). Njegov smeh je pristen, topel.

V svojih nagovorih je spoštljiv, otrok ne zaslišuje in jim ne žuga. Je dobrodušen in potrpežljiv, nikoli pokroviteljski. Otroke sprejema točno take, kot so.

Otrok nikoli ne popravlja in nikoli ničesar ne komentira. Če otrok pove kaj nenavadnega ali osebnega, odgovori »Hvala, da si to delil z menoj,« ter doda še spodbudno misel.

»Vidim, da si se vse leto trudil po svojih močeh,« ali »Vsak otrok ima svoje dobre in slabe trenutke – pomembno je, da se znaš iz njih česa naučiti,« so pohvale in spodbude v njegovem slogu.

Vsakemu otroku posebej se posveti z iskrenim pogledom in nasmehom, pa čeprav le za nekaj sekund. In vsakemu da priložnost, da nekaj pove, četudi le par besed, jih resnično posluša in jim prijazno odgovori. Če otrok ne želi ničesar povedati, sprejme njegovo tišino, mu pokima, da je in bo vse v redu; morda podari objem.

Vloga je uspešna takrat, ko otrok po koncu srečanja ne odnese le darila, ampak gre od Dedka Mraza skoraj začaran — z občutkom, da ga je res slišal, videl in da ga zares pozna. Ko reče: »Dedek Mraz me ima rad.« ali »Zdel se mi je prijazen,« je to največje priznanje, kar ga igralec lahko prejme. Takrat ve, da je otroku ogrel srce in mu podaril nepozaben trenutek.

Zveza prijateljev mladine Maribor

Desetletja vztrajanja in lepega z otroki

Jože Vrhnjak, Dedek Mraz

Za kar zajetno knjigo se je v desetletjih nabralo dogodkov, prireditev, dokumentov in zapisov o poslanstvu in pomembnosti nastopanja Dedka Mraza v decembru, ki ga z odličnimi ekipami delavcev, prostovoljcev in sodelavcev izvaja Zveza prijateljev mladine Maribor. Vse navedeno počasi zbiram, zapisujem in morebiti s pomočjo ZPM nastane knjiga, ki bo v 'živo' dokumentirala pomembno zgodovinsko, kulturno in edukativno poslanstvo decembrskega dobrotnika. Preteklih 47 let mojega nastopanja in sodelovanja z ZPM je prinašalo veliko različnih organizacijskih, prostorskih, vsebinsko vzgojnih in predvsem čustvenih dogodkov. Vozili, nastopali in obdarovali smo se na vlaku, kočiji, na okrašenih tovornjakih, v slehernem vrtcu, šolah, odrih kulturnih domov in mestnih trgih. Vsakoletno pripravljena ZPM, vrtci, šole, društva, delovne organizacije, ustanove, mestne četrti in krajevne skupnosti so nas na koncu združevale predvsem z našimi najmlajšimi. Za pričujočo brošuro pa zapišem prav poseben dogodek. ZPM Maribor na vsakoletnem zimovanju otrok iz socialno šibkih družin v planinskem domu Miloša Zidanška na mariborskem Pohorju med drugim organizira tudi nastop in obdarovanje Dedka Mraza. Vodja zimovanja je otrokom naročil zapisati sporočila in želje Dedku Mrazu. Desetletno dekle mi je v pisemcu napisalo: »Dedek Mraz, prinesi mi sendvič s klobaso Poli in sirom Jošt!« Obnemel sem. Misli so formirale začudenje, pa tudi srd, kaj povzroči in zaradi česa nastane v naši lepi – tudi bogati in v mnogočem uspešni – domovini Sloveniji takšna želja otroka po zanjo tako posebnem darilu? Običajno sem na prireditvah vsem sporočal vso odličnost veselega decembra, moji bodoči nastopi pa so vsebovali nova sporočila pomembnosti obdarovanja in kaj je "veliko" ali "malo" darilo. Otrokom in odraslim povem, da je tudi bombon, čokoladica ali jajčka z igračko "veliko darilo", ker tisti, ki nas obdaruje, o tem razmišlja, nabavi darilo, nas izbere in želi razveseliti in osrečiti. Zagotovo to počne tudi iz ljubezni, pozornosti in dobre volje! Tako sem pred 18 leti po tem dogodku postal dosti boljši Dedek Mraz. Trudil sem se ponesti prava sporočila o obdarovanju med čim več otrok, odraslih in domov. Pa tudi v njihova srca, da bodo začutili, da lahko s posameznim angažiranjem prispevajo premostiti prepad med "velikim", "malim" in vse prevečkrat tudi pomanjkanjem.

Foto: ZPM Maribor

Praznični december ... čas postane relativen in spet se zbližamo z otroštvom

Radoš Bolčina, gledališki igralec, Dedek Mraz

Da v odraslih letih sprejmeš in še verjameš v vlogo Dedka Mraza, moraš bit že kar močno otročji. Brez vere v tega dobrega starčka, polnega elana, pa se vanjo pač ne moreš vživet. In sem se vživel. Sredi devetdesetih 'prejšnjega stoletja' sem prikimal Zvezi prijateljev mladine Nova Gorica (danes MDPM za Goriško) in desetletje z nadebudnimi malčki pod novoletno jelko je kar blisknilo mimo.

Praznični december v vseh nas spet prebudi magičen pogled na svet, ki smo ga uživali takrat, ko smo bili še v varnem zavetju staršev in družbe. Čas postane relativen in spet se zbližamo z otroštvom. Preplavi nas nekakšna žlahtna Patetika; čustev, toplih medsebojnih odnosov, sreče in žalosti, sočutja, in zazdi se, da je svet postal vsaj za hip drugačen. Da smo ljudje rojeni enaki in bi taki morali ostati, a kaj, ko se skozi odraščanje med nas pretihotapijo razlike, ki niso niti pravične, niti enakopravne. Po odhodu Dedka Mraza spet vse zvodeni in svet se – na žalost – spet po starih tirih preživetja skotali. Zakaj?!

Zelo lepo je, če otroci (in odrasli) verjamejo v dobro, ki ga zagovarja in vneto širi Dedek Mraz. In v tej vlogi se moraš za to pošteno potruditi. Kot vsaka, tudi ta vloga ni lahka, če jo jemlješ resno. Kljub temu, da je mož zelo star, je v duši človek elana, šala, optimizma in dobrote. In predvsem otroške vere, ki v običajnemu človeku – s starostjo v obratnem sorazmerju – kopni.

Ker takrat še nisem imel trebuha, niti dolge brade in brk, sem se v Dedka Mraza prelevil šele s pomočjo kostuma, maskerke ter seveda vaje in ostalih pripomočkov. Od zunaj navznoter. Vsako leto sem imel ob sebi tudi hudomušno, govorečo živalsko družbo, kostumiranega medveda, lisico, ježko in zajčico, ki se Dedku Mrazu zlepa ni podredila.

Vedno sva imela konflikt, ki se ga je dalo vedno šaljivo razrešiti. Večinoma sva nastopala z kolegico, takratno dramaturginjo v SNG Nova Gorica, Tejo Rogelj. Ob sebi pa sva obvezno imela tudi gledališko maskerko Mauro Delpin.

Potrudili smo se, da je moja zunanost ustrezala podobi, kakršno je ustvaril slikar Maksim Gaspari. Naš program je zajemal klasičen nagovor Dedka Mraza otrokom, šale, uganke, pravljice, pesmi o Dedku Mrazu in seveda improvizacijo. Ponavadi sva dolžino nastopa prilagajala starosti otrok. Med 10. in 30. decembrom smo opravili večino nastopov po vrtcih, osnovnih šolah, bolnici, Stari gori, domovih onemoglih in se imeli zelo lepo.

Ob vseh lepih trenutkih pa me je kot igralca v nekaterih situacijah vendarle spreletela neznanska žalost nad svetom, ki sem jo moral kot profesionalni igralec seveda preseči, saj je Dedek Mraz krepak mož. Velikokrat ob pogledu na bolne in onemogle starejše in otroke, ki jim je ob srečanju z Dedka Mraza iz oči vrela nepopisna življenjska radost. Ali pa čisto iracionalno, ko se mi je naenkrat zazdela vzdušje med nastopom kar preveč pravljичno in drugačno od sveta, ki je zazeval, ko sem slekel kostum in odlepil brado.

Veliko raje sem nastopal v bolj komornih prostorih z manjšimi skupinami otrok. Še najraje po vaseh. Tam si lahko vzpostavil pristnejši stik z otroci kot pred veliko mestno množico. Morda je prav večja skromnost podeželskih otrok prispevala, da so bila tamkajšnja srečanja bolj pristna in čarobna. Spomnim se, da je v Čepovanu nekoč močno snežilo in, ko sva – z gozdno živalco – odhajala, so po zasneženi vasi za nama šli tudi otroci in odrasli. Bilo je res pravljичno.

Z razvojem in pohlepom turbo kapitalizma in tržnega gospodarstva pa se zdi, da se z leti opazno zmanjšuje in politizira tudi prepoznavnost vloge Dedka Mraza ter vera v njegovo podobo. Važnejša od poučnih besed starega moža (nič drugačnih od Miklavževih in Božičkovih) so postala darila, potrpežljivost in posluš otrok vse bolj nadomešča sla po obdarovanju.

Da pa moje večletno delo Dedka Mraza vendarle ni bilo zama, dokazuje to, da me še dandanes kakšen starejši otrok nagovori z: »O, živijo, Dedek Mraz! Kaj si že v penziji?!« Jaz pa se še malo sključim in mu s hripavim glasom odvrnem:

»Ti, ti lump nepridiprav, poreden si bil in boš ostal!

Le kaj ti buča govori, vanjo to zapiši si:

V Narobe se ta Svet zvrtil, če Dedek Mraz se upokoji?!«

Potem pa vendarle pomislim: »Ko grem v penzijo, bi pa mogoče le dal spet na preizkušnjo svojo vero v tega dobrega starčka in ga še kdaj odigral. Zalepim si brado, brke, obujem škornje, oblečem kostum, trebuh in leta pa že imam. Otroške publike, ki bo verjela v drugačen svet, pa bo upajmo vedno na pretek!«

Foto: MDPM za Goriško

ZAKLJUČNA BESEDA ... ZA NAPREJ

Razkritje velike skrivnosti: kdo je Dedek Mraz?

dr. Dan Podjed

»Siva kučma, bela brada, topel kožuh, zvrhan koš ...« Tako smo prepevali otroci, medtem ko smo v polkrogu sedeli na tleh in skušali priklicati Dedka Mraza. Druge vrstnike, ki so bili z mano v prostoru, sem skoraj vse poznal vsaj na videz, saj so bili otroci sodelavk in sodelavcev moje mame, ki je bila v Celju zaposlena kot radijska novinarka.

Vrata so se nenadoma odprla, skozi nje pa je v sobo vstopil možakar v belem plašču, ki mu je segal skoraj do tal. Imel je dolgo brado, na ramah oprtan koš, ki je bil poln daril, v roki pa je držal kitaro. »Dedek Mraz!« smo zavpili v en glas, on pa se je prijazno zahahljal, nam pomahal z orokavičeno roko in sedel na prazen stol, ki ga je čakal sredi prostora.

»Živ'jo, otroci!« nam je rekel in se široko nasmejal. Živ'jo? Spogledali smo se. V Celju nihče tako ne pozdravlja. Pri nas se vendar reče "zdravo", ko srečaš znanca, včasih še "serbus", mogoče kdaj tudi "dober dan", če si posebej vljuden. Ampak "živ'jo" – tega pa res nihče ne izusti. Tako se pozdravljajo kvečjemu v mladinskih filmih, ki smo jih gledali v kinu, na primer v tistem z naslovom Sreča na vrvi, ki so ga posneli v Ljubljani in v katerem se je v vlogi hišnika predstavil tudi moj oče, sicer dramski igralec, ki se je z Bleda že davno tega preselil v Celje.

Dobri mož je nato drugega za drugim posadil otroke na koleno in z vsakim še malo pokramljal. Tačas sem ga sumničavo gledal. Zvenel je namreč nadvse znano, hkrati pa je bil še vedno videti kot tujec, ki je privandral v naše kraje od daleč, verjetno nekje s severa. Ko sem prišel na vrsto za pogovor še jaz, mi je rekel z gorenjskim naglasom: »Živ'jo, fant'č! Č'gav s' pa ti? Kuko t' je ime?«

»Zdravo, ime mi je Dan,« sem mu odgovoril in ga še naprej postrani gledal. Nadvse znan mi je bil njegov način govora, vključno z narečjem, a ga še vedno nisem mogel nikamor umestiti. Izprašal me je, če sem priden in če ubogam atija in mamico. Ko sem pritrdilno pokimal, me je – še vedno orokavičen – potrepal po glavi in mi izročil ogromno darilno vrečko, ki je privlačno šelestela. Potipal sem po njej in se pri sebi nasmehnil, saj sem začutil, da je precej naphana.

Dedek Mraz si je nato snel rokavice, prijel v roke kitaro, zabrenkal po njej in začel peti: »Siva kučma ...« Ostali smo seveda takoj pritegnili, pa če smo znali besedilo ali ne. »Joj, že prišel je med nas« se je pri kom morda preobrazilo v »Joužek prišel je med nas«, a nič zato. Najpomembneje je bilo, da pojemo skupaj, na vse grlo, če je stari dobri mož prišel med nas in nas bogato obdaril.

Dedek Mraz, kakršnega se spominja avtor prispevka, je leta 2009 obdaril otroke v celjskem gledališču (foto: Greta Jenček).

Skoraj pol stoletja kasneje se še vedno sprašujem, kdo se je skrival pod toplim kožuhom. Kot etnolog in antropolog pa se sprašujem tudi, kaj je iz tedanjega dobrega moža nastalo. Živimo namreč v času, ko so se obdarovalci precej namnožili; darila decembra prinese najprej Miklavž, nato Božiček, nakar še Dedek Mraz. Zanimivo pa je, da so vsi trije povezani med sabo.

Pred več kot stoletjem niti Dedek Mraz niti Božiček še nista bila poznana v sedanji podobi; darila je takrat prinašal predvsem sv. Miklavž. Ta lik so nizozemski priseljenci, ki so mu pravili Sinterklaas, prenesli v Združene države Amerike, kjer se ga je prijelo popačeno ime Santa Claus, darila pa je začel prinašati za božič. Ker zaradi kapitalističnega pridiha v socialistični Jugoslaviji ta obdarovalec ni bil posebej zaželen, so od tedanje Sovjetske zveze raje prevzeli Dedka Mraza, ki naj bi bil poročen s starko Zimo. V Sloveniji je potem obveljalo, da živi pod Triglavom, slikar Maksim Gaspari pa mu je v začetku petdesetih let 20. stoletja dal podobo, ki velja kot "standardna" še danes, vključno z dolgim vezanim kožuhovinastim plaščem, usnjenimi škornji, polhovko na glavi in seveda košem, polnim daril. Že takrat je obstajala možnost, da ta dobri mož ne ostane sam, saj se je – kot so pojasnili na razstavi ob 70-letnici praznovanja Dedka Mraza v Muzeju narodne osvoboditve Maribor, ki so jo v sodelovanju z ZPMS odprli leta 2018 – v tedanji jugoslovanski republiki Sloveniji razpravljalo, da bi otroke na Gorenjskem obiskal oče Triglav, na Štajerskem bi jih obdaril pohorski drvar, na Dolenjskem pa bi jih razveselil stric z Gorjancev.

Pa danes? Kdo otrokom prinese darila? V nekaterih domovih se zvrstijo trije obdarovalci, torej Miklavž, Božiček in Dedek Mraz, drugje pride samo eden ali pa se v zavetju noči pojavita dva. Pri tem je bistveno, da se tudi v času digitalne preobrazbe in umetne inteligence ohranja nekaj mističnega in magičnega ... V otroških glavah še vedno vznikajo svetovi, ki so utemeljeni na domišljiji in jim lahko vsaj tako upravičeno kot tistim na zaslonu – ali celo še bolj – rečemo, da so virtualni ali navidezni. Tudi v času pametnih telefonov, ko informacije švigajo širom planeta, ostaja še vedno nekaj posebnega, če otrok napiše pismo Dedku Mrazu in ga pusti bodisi na okenski polici bodisi pod novoletno jelko. To pismo z željami potem skrivnostno izgine nekaj dni pred praznikom. Dnevi, ure in minute se nato vlečejo v veselem pričakovanju – ravno tako, kot so se pred pol stoletja in več. »Mi bo prinesel, kar sem mu naročil,« se sprašuje Miha. »Bo lahko strpal v koš še moje darilo, če pa mora obdarovati na tisoče otrok,« preračunava Ema.

Potem se včasih zgodi še ta čudež, da se pred novim letom družina sprehaja po mestnem središču in nenadoma za sabo zasliši zvončkljanje. Najmlajši otrok, ki čvrsto drži očeta za roko, se obrne in uzre okrašeno kočijo, v katero sta vprežena konja. Starec s polhovko na glavi od daleč pomaha zbrani množici, ki ga pričakuje ob cesti. Ko se pripelje mimo družine, se zazre v očeta in mu reče: »Živ'jo! Srečn'ga pa zdrav'ga!« Kočija potem odropota dalje, oče pa osupel obstoji ob ulici, medtem ko še vedno drži najmlajšega za roko. Prešine ga, da je točno ta glas zaslišal pred skoraj pol stoletja.

No, in kdo je torej Dedek Mraz? Kdo se skriva pod toplim kožuhom? Saj veste, da se tega ne razkrije. Nikoli in nikdar. Na tej skrivnosti, ki se prenaša iz roda v rod, namreč počivajo otroške sanje in njihovo veselje. Na njej temelji novoletno druženje: zaradi nje je še lepše praznovanje v družbi tistih, ki jih imamo najraje. Srečno!

Izdala Zveza prijateljev mladine Slovenije v sklopu projekta Dedek Mraz – živa dediščina za srečne otroke,
ki ga sofinancira Ministrstvo RS za kulturo.
Strokovna podpora projektu prof. dr. Janez Bogataj.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Zbrala, uredila in lektorirala mag. Nina Uratarič Malnar
Uredniški odbor: Darja Groznik, Breda Krašna, Iris Furlan, Uroš Brezovšek in Anja Vogrič

Viri in literatura:

Bogataj, Janez: Novoletna jelka in dedek Mraz, *Močni, modri in dobri: junaki v slovenski folklori* (ur. B. Jezernik, I. Slavec Gradišnik). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2019, str. 223–247.

Dedek Mraz prihaja, gradivo ob prihodu Dedka Mraza za najmlajše otroke. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije in Mladinsko gledališče, 1957.

Struc, Majda: Dedek Mraz, *60 let za dobro otrok* (ur. M. Struc, idr.). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije, 2013, str. 125–129.

Struc, Majda, Furlan, Iris: *Siva kučma, bela brada – 70 let dedka Mraza*, (povzeto po vsebini razstave). Maribor: Muzej narodne osvoboditve Maribor, 2018.

Židov, Nena: »Otrokom danes vzeti dedka Mraza bi bil politični polom«, *Etnolog*, 29 (ur. N. Valentinčič Furlan). Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2019, str. 135–157.

Podoba Dedka Mraza na naslovnici: Maksim Gaspari, Dokumentacija Slovenskega etnografskega muzeja; hrani SEM

Ilustrirala in oblikovala Alenka Trotovšek
Natisnila tiskarna Partner graf, d. o. o.
500 izvodov

Ljubljana, december 2025

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

398.332.42(082)

DEDEK Mraz : knjižica s kratko zgodovino našega dobrega moža ter polnim košem izkušenj za pravilčno srečanje otrok z Dedkom Mrazom / [zbrala, uredila Nina Uratarič Malnar; ilustrirala Alenka Trotovšek]. - Ljubljana : Zveza prijateljev mladine Slovenije, 2025

ISBN 978-961-6331-79-1
COBISS.SI-ID 260009731

DEDEK MRAZ

(Janez Bitenc)

Prišla je zima,
z zimo sneg
in snegom Dedek Mraz.
Zapregli palčki so sani,
se pripeljali v vas.

Tam že čakali malčki so
in peli na ves glas,
smo komaj pričakali te
oj, dobri Dedek Mraz.

DEDKU MRAZU V SLOVO

(Janez Bitenc)

Na koncu pa pesem veselo,
zapijmo zdaj vsi iz srca
in Dedka pozdravimo smelo,
saj vemo, da rad nas ima.

Kraguljčki veselo cingljajo,
ko pelješ v snežne gore,
snežinke ti šepetajo
vse naše najboljše želje.

*Zveza Prijateljev
Mladine Slovenije®*

Zveza prijateljev mladine Slovenije

Dimičeva 9

1000 Ljubljana

www.zpms.si

info@zpms.si